

Mikä VATT?

Valtion taloudellinen Tutkimuskeskus VATT perustettiin vuonna 1990, kun Taloudellinen suunnittelukeskus (Tasku) ja valtiovarainministeriön suunnittelusihteeristö yhdistettiin. Reino Hjerpeestä tuli sen ensimmäinen ylijohtaja. Seuraaja aloittaa tulevana syksynä. VATT on julkisen talouden tutkimuslaitos. Toimeksiantoja tulee valtionhallinnosta eri ministeriöistä. Budjetti on noin neljä miljoonaa euroa. Se on yksi prosentti valtion tutkimuslaitosten menoista ja yksi kymmenestuhannesosa valtion budjetin loppusummasta.

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen, VATT:n ylijohtaja Reino Hjerppe voi katsoa nyt taakseen uraansa, sillä hän jää eläkkeelle marraskuussa.

Köyhyysloukun keksijä

Tutkimus ja tiede auttavat ymmärtämään, miten maailma toimii. Mikä on totta, mikä ei. Siinä Reino Hjerppeä motivoinut voima työhön.

Helinä Hirvikorpi
Taloustoimittaja
ja tietokirjailija

Saako tutkimus aina selville, mikä on totta? Ei toki. Tiede muuttuu myös uusien löytöjen mukaan. Joskus vanhat totuudet paljastuvat vääriksi. ”Uskon, että myös yhteiskunnallisessa tutkimuksessa mennään muiden tieteenalojen tapaan eteenpäin”, ylijohtaja Reino Hjerppe sanoo.

Istumme kahvikupposen ääressä eduskuntatalon uudisrakennuksen takana, Arkadiankadun alkupäässä, missä talon seinässä lukee Economicum. Samassa talossa sijaitsevat yliopiston ja kauppakorkeakoulujen kansantalous-

tieteen laitokset. Talon iskulauseeksi sopisi Eero Tuomaisen kirjan nimi Bruttokansantuote – rakastettuni.

Hjerppe mainitsee, että ennen kaikkea empiirisen tutkimuksen eteneminen auttaa soveltavaa tutkimusta. Taloustieteissä on edetty makrotasolta kohti mikromaailman lainalaisuuksia. ”Kotitalouksien ja kuluttajien tasolta saadaan parempien aineistojen ja menetelmien myötä uutta tietoa. Kokeellinen tutkimus tuo uutta näkemystä ihmisen taloudelliseen käyttäytymiseen. Esimerkiksi käsityksemme siitä, miten verotus ja tuet vaikuttavat tulonjakoon,

säästämiseen ja työllisyyteen, vähitel- len tarkentuvat. Palvelujen tutkimus ja laatumittaukset ovat tulevaisuuden haasteita”, Hjerppe arvioi.

Miten Hjerppe tuli valinneeksi kansantaloustieteen? Yhtenä pontimena oli kansantaloustieteen vanhan klassikko- teoksen selailu nuorena poikana Lap- peenrannan kaupunginkirjastossa. Hän ei ymmärtänyt suomeksi kää- netystä kirjasta juuri mitään. Niinpä hän päätti ottaa selvää ja opintosuunta oli valmiina.

Silmät avautuivat myös Yhdysvallois- sa 1960-luvun lopulla, jolloin hän opis- keli vuoden Rochesterissa ja suoritti Masters-tutkinnon. Yhdysvalloissa kan- santalous oli tutkimusalana pidemmällä kuin Suomessa.

Kansainvälisyyttä hakemassa

Työuransa Reino Hjerppe on tehnyt valtiovarainministeriön hallinnonalalla. Tilastollinen päätoimisto, nykyinen Tilastokeskus, oli hänen ensimmäinen työpaikkansa. Sen johtajat Eino H. Lau- rila ja Olavi Niitamo osasivat kannus- taa lisäopintoihin. Helsingin yliopistos- sa hän hoiti kolme vuotta vt. profes- suuria, ja vuodesta 1980 hän oli VM:ssä suunnittelusihteeristön päällikkö. Väliin mahtui vuoden tutkijavierailu Stanfor- din yliopistossa Yhdysvalloissa.

Kansainvälistä kokemusta Hjerppe haki Brysselistä ennen kuin Suomi oli EU:ssa. Hän oli siellä 1980-luvun lo- pulla kolme vuotta valtiovarainminis- teriön lähettämänä talousasioiden eri- tyisasiantuntijana ulkoministeriön pal- veluksessa. Tuolloin hän sai kurkistaa myös kansainvälisten neuvottelujen il- mapiiriin ja ongelmiin: Suomi kävi neu- votteluja Efta-maiden kanssa ETA-so- pimuksesta, mikä edelsi varsinaista EU- prosessia.

VATT:n aikana Hjerppe oli kaksi vuotta YK-yliopistossa Widerissä. Ke- hitysmaiden taloudesta hän oli kiinnos- tunut jo 1960-luvulta lähtien. ”Maail-

mantalous avautui siellä todella uudel- la tavalla. Siitä on hyötyä nyt globali- saation aikana.”

Hjerppe korostaakin kansainvälisten kontaktien merkitystä tutkimustyössä sekä ideoiden leviämisen että tutkimuk- sen laadun vertailun kannalta. ”Poh- jimmiltaan erot ihmisten välillä eri puo- lilla maailmaa ovat varsin pienet – we are all human beings – vaikka insti- tuutiot ja maiden kehitystasot poikke- avat suuresti toisistaan.”

Koheesio tärkeää

”VATT eroaa muista tutkimuslaitok- sista siinä, että keskitymme julkiseen talouteen ja integraatiotutkimukseen. Emme tee kuitenkaan suhdanne-en- nusteita, joita on Suomessa tekemäs- sä yhdeksän eri laitosta pankit mukaan lukien. Sen sijaan laadimme talouden pidemmän aikavälin skenaariolaskel- mia”, Hjerppe sanoo.

Hänen mielestään ei ole riippumat- tomuusongelmaa, vaikka hallitus ja eri- tyisesti talousneuvosto teettääkin tut- kimuksia päätöksien tueksi. ”Sovitut tehtävät VATT voi ratkoa varsin itse- näisesti vaikka yhteistyössä muiden tut- kimuslaitosten kanssa.” VATT sopii vuosittain tutkimusohjelmista valtiova- rainministeriön kanssa. Tulostavoittei- den ja budjetin teon yhteydessä sovi- taan aihepiirit ja projektit. Budjetti on noin neljä miljoonaa euroa.

Valtion taloudellisen tutkimuskes- kuksen rooliin Hjerppe laskee nimen- omaan soveltavan tutkimuksen, jolla on merkitystä käytännön päätöksen- teon näkökulmasta. Pyrkimyksenä on myös edistää keskustelua talouspoliti- kasta.

Hjerppe on vetänyt taloudellista tut- kimuslaitosta 16 vuotta. Työuran ai- kana Suomi on muuttunut radikaalisti. Sodanjälkeinen talouskasvu on ol- lut huikea. Vielä 1970-luvun alussa Suomen kansantuote oli Ruotsia kol- manneksen jäljessä, nyt Ruotsi on otet- tu kiinni. ”Elämisen laatu on parantu-

nut, mutta ovatko ihmiset tyytyväisem- piä? Tyytyväisyys ei välttämättä kasva samaa tahtia, ihminen sopeutuu uu- teen asemaansa ja pitää itsestään sel- vänä, mitä on saavutettu”, Hjerppe sa- noo. Hän pitää tärkeänä koheesion säi- lyttämistä, että ihmisillä olisi tasaveroi- set mahdollisuudet ja lähtökohdat. Hän perää solidaarisuutta aikana, jolloin eri- arvoisuus on lisääntynyt.

Tehdessään kehitysmaatutkimusta Wider-instituutissa Hjerppe havaitsi konkreettisesti, miten suuri merkitys yhteiskunnan koheesiolla on. Suomi on pärjännyt hyvin kansainvälisissä kil- pailukykymittauksissa, mutta vasta nyt kilpailukyky on alettu ymmärtää laa- jemmin, niin että siihen kuuluu myös sosiaalinen ulottuvuus.

Reino Hjerppe on silminnähden tyy- tyväinen uraansa VATT:ssa, missä on voinut katsoa yhteiskuntaa tutkimus- linssien läpi. Pieni asia sodan aikana syntyneelle ei ole myöskään rauhan säi- lyminen Euroopassa.

Hienoja työtovereita ja esimiehiä on ollut matkan varrella useita. Heistä hän nimeää esimerkiksi valtiosihteerin Tee- mu Hiltusen. Arvostettujen ekonomis- tien O-ryhmä, johon kuuluivat Mau- no Koivisto, Jaakko Lassila, Olavi Nii- tamo, Jouko Paunio, Erkki Laatto, Jussi Linnamo, Pentti Viita, Lauri Kor- pelainen ja Jaakko Railo, otti Hjerp- pen ”nuoreksi ottopojaksi”.

Tuloloukku tutkittavaksi

Omista tutkimuksistaan hän muistaa monia. 1970-luvulla hän oli kiinnostu- nut finanssipolitiikan makrotaloudelli- sesta roolista. Oli lama, ja hän alkoi tutkia finanssipolitiikan vaikutusta la- maan ja miten se toimii laman aikana. Hän kirjoitti, että finanssipolitiikka voisi auttaa ulospääsystä lamasta 1970-luvul- la. Tästä keskusteltiin paljon ja valtio- valta järjesti ns. Korpilampi-seminaarin vuonna 1977, josta konsensusyhteis- kunnan synnyn on katsottu alkaneen.

Reino Hjerppen mielestä Suomi voi menestyä globaalissa kilpailussa tehokkuudellaan ja kyvyllään sopeutua uusiin tilanteisiin.

Toinen ahaa-elämys Hjerppen mukaan oli köyhyysloukkujen havaitseminen eli miten verotus ja tulonsiirrot toimivat yhdessä. Hän kirjoitti tästä Kansantaloudelliseen aikakauskirjaan jo vuonna 1977. ”Tutkin tulonjakotilastoja Suomessa ja havaitsin, että kun ihmiset siirtyvät tuloasteikossa ylöspäin, käytävissä olevat tulot eivät välttämättä nouse, vaan verotusprogressio lisääntyy ja samalla tulonsiirrot vähenevät. Huomasin, että tässä voi olla kannustinongelma”, Hjerppe kertoo.

Sittemmin 1990-luvulla hallitus perusti kannustinloukkutyöryhmän, joka etsi keinoja pienentää kannustinvaikutuksia. ”Tämä on edelleen tutkimuksellisesti haastava asia. Siihen voisi pa-

lata uudelleen, vieläkin tiedetään liian vähän”, Hjerppe sanoo.

1980-luvun alussa valtiosihteeri Teemu Hiltunen pani Hjerppen tutkimaan työryhmän kanssa maatalouden tukijärjestelmää. Havaintona oli, että järjestelmä oli äärimmäisen monimutkainen ja sen hallitsi vain muutama ihminen Suomessa, lähinnä maa- ja metsätalousministeriössä.

Verotuksen rakenne oli tutkimusohjelmassa, ja 1980-luvulla havaintona oli, että verotusta käytettiin – enemmän kuin verojen keräämiseen valtiolle – kaikenlaiseen ohjauspolitiikkaan antamalla verohelpotuksia. Vuonna 1988 tutkimusryhmä teki raportin, jota hallitus hyödynsi suuressa verouudistuk-

”Elämisen laatu on parantunut, mutta ovatko ihmiset tyytyväisempiä? Tyytyväisyys ei välttämättä kasva samaa tahtia, ihminen sopeutuu uuteen asemaansa ja pitää itsestään selvänä, mitä on saavutettu”

sessä. Verotukia karsittiin ja veropohjaa laajennettiin. Verotulot alkoivat kasvaa, erityisesti yritysverotuksen tuotto on siitä lähtien suurentunut.

Sosiaalista pääomaa

Reino Hjerppeä kiinnostaa edelleen kehityskaatutkimus, miksi toiset maat jäävät jälkeen ja toiset kehittyvät. Kyse on muun muassa sosiaalisesta pääomasta. Se on luottamusta kansainmisiin ja yhteiskunnan instituutioiden toimivuuteen. ”Työmarkkinajärjestelmä Suomessa on eräänlaista sosiaalista pääomaa, joka toimii institutionaalisenä rakenteena”, hän luonnehtii. ”Sen pitäisi kuitenkin kyetä sopeutumaan joustavasti muuttuviin olosuhteisiin.”

Kilpailukykyä arvioitaessa ennen oli tärkeää hintakilpailukyky. Nyt kansainvälisessä kilpailuasetelmassa on kyse eräänlaisesta kokonaisvaltaisesta järjestelmäkilpailusta. ”Nyt pitää kilpaila verotuksella, koulutuksella, infrastruktuurilla, palvelulla, yhteiskunnan instituutioilla ja turvallisuudella. Kilpailukyvyn käsitettä on syytä laajentaa”, Hjerppe sanoo.

Uusimpia avauksia on työmarkkinatutkimus. Siinä VATT käyttää tilastokeskuksen ja työministeriön suuria aineistoja ja pyrkii arvioimaan työvoimapolitiikan tehokkuutta ja vaikuttavuutta. Infrastruktuuritutkimuksissa tutki-

muskeskus arvioi esimerkiksi liikenneväylien kansantaloudellisia vaikutuksia.

Kehitetyistä tutkimustyökaluista Hjerppe mainitsee tuja-mallin, tulonjakomallin, jolla voidaan laskea verotuksen ja tulonsiirtojen budjettivaikutuksia. ”Valtiovarainministeriö käyttää sitä miltei päivittäin, kun eduskunta pyytää selvityksiä.”

”Viime vuosina on kehitetty globaalitalouden laskentamalleja ja meillä on myös oma Suomen kansantaloutta kuvaava malli. Meillä on hyvä arsenaali, laskentavälineistö, jolla voidaan ratkoa maailmantalouden kysymyksiä, kansantalouden kysymyksiä ja aluetalouden kysymyksiä”, Reino Hjerppe kehuu.

Viime vuonna VATT julkisti tutkimuksen EU-jäsenyyden vaikutuksesta kymmenvuotisen jäsenyyden aikana. Siinä peilattiin 1990-luvun alun odotuksia; missä meni oikein, missä väärin. Monet uhkakuvat eivät toteutuneet, ja jäsenyydessä Suomi on menestynyt tämän selvityksen mukaan hyvin.

Laatu ja tuottavuus

VATT:ssa aloitettu julkisten alojen tuottavuus- ja tehokkuustutkimus jatkuu. Tutkimusohjelmassa ovat terveystieteet ja koulut. ”Tuottavuustutkimuksiin liittyy se ongelma, että jos mitataan terveystieteiden hoitotoimenpiteitä, miten ne tilastojen mukaan tapahtuvat, emme tiedä, miten ihmiset asiat kokevat. Tulevaisuudessa olisi kiinnostavaa yhdistää tähän asiakastytyväisyysmittauksia.” Palvelun laatu ja vaikuttavuus ei näy tilastoissa, vain tilastollinen tehokkuus. Tuottavuustutkimusta Hjerppe pitää VATT:n haasteena edelleen.

”Keväällä Brysselin talousfoorumissa Pohjoismaat nostettiin jalustalle. Tämä on hämmästyttävää, kun kymmenen vuotta sitten mollattiin Ruotsin mallia. Nyt Tanska on esimerkkinä ja Suomi menestynyt erilaisissa kilpailukykyindi-

”Työmarkkinajärjestelmä Suomessa on eräänlaista sosiaalista pääomaa. Tätä pääomaa pitää osata tulevaisuudessakin käyttää kansantalouden kehityksen dynaamisena voimavarana eikä kehityksen jarruna.”

kaattoreissa hyvin”, Hjerppe huomauttaa. Hänen mielestään terveydenhoito on Suomessa tehokasta, sillä rahaa ei kulu paljon suhteessa kansantalouteen ja ihmiset ovat kuitenkin aika tyytyväisiä palveluihin.

Ympäristöä voi verottaa

Missä muualla Hjerppe on ollut mukana? Esimerkiksi valtion liikelaitos-uudistusta suunnittelevan työryhmän puheenjohtajana 1980-luvulla. Ryhmä tuli siihen tulokseen, että valtion liikelaitosten johtojärjestelmä oli vanhanaikainen ja raskas. Johtaminen pitäisi uudistaa. Liikkeelle lähti prosessi, mikä johti yhtiöittämiseen ja julkisen yhtiön malliin.

Ympäristötalouskomitea, sellainenkin elin toimi 1980-luvulla. Siellä Reino Hjerppe sanoo nostaneensa keskusteluun ympäristöveron. Ajatus, että ympäristön parantamista varten kerättäisiin veroa, oli tuolloin uusi Suomessa. Nykyisin ympäristöveroja pidetään tavanomaisina ja ympäristökäyttäytymistä ohjataan jo luontevasti veroilla.

Tulevaisuuden haasteista Hjerppe mainitsee kuntauudistuksen, valtion ja kuntien taloussuhteiden järjestämisen, mikä ei ole yhdentekevää tehokkuuden näkökulmasta. Ajankohtaisia tutkimuskohteita ovat myös markkinoi-

den toimivuus ja toimintavapaudet. Hänen mielestään markkinoiden toimintaedellytyksiä on syytä aina jollakin tavalla säädellä, mutta pitäisi analysoida ensin, toimivatko ne niin kuin niiden kuvitellaan toimivan.

Verotuksen ja sosiaalipoliittisten uudistusten yhteisvaikutuksia kannattaisi edelleen analysoida, kun keskustellaan perustulosta ja uusista veromalleista. ”Laaja kysymys on tietysti, miten Suomi pärjää globaalissa kilpailussa. Pitää löytää oma rooli, missä ollaan vahvoja. Innovaatioita pitää syntyä, niiden myötä myös pieni voi menestyä. Vahvuus voi olla vaikka tehokkuudessa. Suomi on taloushistoriallaan osoittanut kykenevänsä sopeutumaan uusiin tilanteisiin”, Reino Hjerppe sanoo.

Maailma paranee

Reino Hjerppe oli nuorena maailmanparantaja ja ”sitä vikaa” on ollut myös työuran aikana. Tutkijan työn pohjalta se kuuluu hänen mielestään luontevasti. Sitä paitsi hän on ollut erittäin innostunut työstään, mitä ominaisuutta hän toivoo myös seuraajalleen.

Savitaipaleella syntynyt Hjerppe kävi Saimaan yhteislyseon ja siirtyi opiskelemaan Helsingin yliopistoon tilastotiedettä ja kansantaloustiedettä. Kun eläkepäivät koittavat, Vantaan Rekolan omakotitalo odottaa remontointia. Ensimmäinen lapsenlapsi syntyi keväällä, joten sieltäkin suunnalta on odotettavissa toimintaa. Vaimo, Riitta Hjerppe jatkaa Helsingin yliopiston taloushistorian professorina.

Tennistä, golfia, hiihtoa, kävelysauvatkin on ostettu. Syksyn pimeinä voi kuunnella klassista musiikkia tai käydä oopperassa. Mutta varsin mieluisaa on istua dx-kuuntelun pariin havainnoimaan maailmaa sattumanvaraisten yhteyksien avulla. Joku voi raportoida vaikka Intiasta.

Kiinnostus maailmaan ei ole mihinkään kadonnut. ■